

BUITENKANS

MAGAZINE OVER HET PLATTELAND
VANDAAG EN MORGEN

EEN UITGAVE VAN DE
VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ
JAARGANG 4 | NUMMER 1 | JUNI 2014

**PDPOIII – VLAAMS PLATTELAND
HELPT EUROPA GROEIEN**

**GRONDENBANKEN KAMPEN
MET GRONDTEKORT**

**TRAGE WEGEN SNEL
WEER OPEN**

**OPROEP: SOCIOLOGISCH
ONDERZOEK OVER HET
PLATTELAND**

**STEDELING KIEST
VOOR VOEDING UIT
EIGEN STREEK**

Platteland en wetenschap

'Uitvindings salon', 'jongens en wetenschap', 'laboratorium voor het platteland' ... Het zijn maar enkele termen die door mijn hoofd spelen als ik aan dit voorwoord begin. Want het is fantastisch hoeveel nieuwe ideeën er spelen, welke mogelijkheden zich aanbieden en welke nieuwigheden worden gerealiseerd op, voor en door het Vlaamse platteland. Ik noem er lukraak een paar: in Ham assembleert de vzw Fietsbasis elektrische fietsen in de vroegere noodkerk; de Vlaamse wijnproductie kent een grote groei; boeren leggen bloemenranden aan voor een betere bestuiving in de aardbeien- en courgette-teelt; wetenschappers doen gericht onderzoek naar sociale thema's op het platteland; het Brugse Ommeland promoot zichzelf als bestemming voor een 'staycation' (een vakantie in eigen streek); onderzoekers bekijken of we insecten kunnen inzetten om de hoeveelheid te verwerken mest te verminderen; mijn collega's praten over de mogelijkheid om fietspaden aan te leggen naast autosnelwegen.

Dat niet alle ideeën tot iets concreets leiden en niet alle trends mainstream worden, hoeft geen probleem te zijn. Wél is het zonneklaar dat de plattelandssector een broeihaard van innovatie is. Enthousiaste vernieuwers kunnen het platteland van morgen mooie diensten bewijzen. Dat die vernieuwing ook op wetenschappelijke en strategische wijze wordt gestuurd, is misschien niet hip, maar wel noodzakelijk. En dat is nu net wat het Platform voor Plattelandsonderzoek doet, zoals je leest op p. 26-27. Dat 'out of the box'-denkers en wetenschappers samen in de weer zijn om ons platteland een mooie en stevige toekomst te geven, daar wordt Buitenkans warm van. En we hopen van jou hetzelfde!

Veel leesplezier!
Karolien Bracke
Hoofdredacteur

COLOFON

BUITENKANS is een magazine over het Vlaamse platteland (sbeleid) uitgegeven door de Vlaamse Landmaatschappij | **Verantwoordelijke uitgever:** Toon Denys, gedelegeerd bestuurder
Hoofdredactie: Karolien Bracke | **Redactie, concept en lay-out:** Pantarein | **Druk:** Artoos Communicatie
Redactieadres: Gulden Vlieslaan 72, 1060 Brussel, tel. 02 543 72 00, buitenkans@vlm.be
De meningen die derden in dit magazine vertolken, vallen buiten de verantwoordelijkheid van de VLM | **Copyright beelden:** p. 4-5: Centrum voor Agrarische Geschiedenis; p. 6-7-8-9: Elisabeth Verwaest; p. 10: Vilda; p. 11: departement Landbouw en Visserij; p. 12: VLM; p. 14-15-16: MOW, VLM, GHA; p. 17-18-19: Bart Lasuy; p. 22-23-24-25: vzw Trage Wegen en VLM; p. 26-27: vzw Trage Wegen; p. 28: Agentschap Onroerend Erfgoed

Steeds meer Vlamingen gaan 'back to basics' op hun bord: ze willen weten wat ze eten en waar hun voedsel vandaag komt. Steden als Gent en Leuven spelen daarop in en werken aan een duurzame voedselvoorziening. Met succes? **p. 6**

ACTUEEL

PDPOIII: Europa stelt doelen voor het platteland

Vlaanderen krijgt van Europa 287 miljoen euro voor plattelandsontwikkeling. Waarin gaan we die middelen investeren? En welke voorwaarden legt het Europese Landbouwfonds op? **p. 10**

Wil je BUITENKANS ook digitaal ontvangen of wil je BUITENKANS enkel nog in je mailbox? Stuur een mailtje naar buitenkans@vlm.be.

14

FOCUS

Lokale grondenbanken kampen met grondtekort

Onteigeningen zijn vaak niet te vermijden bij grote infrastructuurwerken. Lokale grondenbanken bieden boeren ruilgronden aan, maar die worden schaars door de hoge gronddruk en grondspeculatie. Kan een grondenbank op Vlaams niveau helpen? Buitenkans trok naar het Antwerpse Havengebied. **p. 14**

17

PORTRET

“Mijn sterkste bron is stilte”

Schilderen, tekenen, beeldhouwen ... De 80-jarige Koenraad Tinel doet het nog steeds vol overgave. Zijn stalen kunstwerken maken indruk. “In de stilte van de natuur vind ik inspiratie en innerlijke rust”, zegt hij. **p. 17**

22

REPORTAGE

Trage wegen snel weer open?

150 jaar geleden bepaalde België dat ‘trage wegen’ open moesten blijven. Vandaag blazen gemeenten het stof van die wet en maken ze veldwegen en doorsteekjes weer open. Al vraagt dat veel puzzel- en onderhandelingswerk ... **p. 22**

26

ONDERZOEK

“We weten te weinig over vergrijzing en migratie op het platteland”

Armoede, vergrijzing, migratie ... Het zijn steeds vaker reële problemen op het platteland. Nieuw wetenschappelijk onderzoek is nodig om het beleid bij te sturen. **p. 26**

Lees BUITENKANS online en blog mee via www.vlm.be

Cultuurland

Met de oorlog kwam ook de calorie **p. 4**

Platteland 2.0

Korte berichten over het wereldwijde platteland in Vlaanderen **p. 20**

Achterklap

De groene vingers van de herenboeren **p. 28**

“MET DE OORLOG KWAM OOK

“Dat de Eerste Wereldoorlog niet langer heeft geduurd dan 1918, danken we eigenlijk aan een massaal voedseltekort”, zegt Brecht Demasure van de KU Leuven. De historicus kan het weten, want hij onderzocht de impact van de Grote Oorlog op de Belgische landbouw en ons denken over voeding. “Tot 1914 hadden nog maar weinig Belgen zelfs maar van de calorie gehoord. En vegetariërs waren al helemaal schaars.”

Het 'Voedingscomiteit Schepdael' was een van de vele 'comiteiten' of hulporganisaties die tijdens WO1 voedsel uitdeelden aan de bevolking.

Landbouw in oorlog

Twee à drie kilo per persoon. Zoveel gewicht verloren vier op de vijf Belgen gemiddeld tijdens de Eerste Wereldoorlog. De consumptie van vlees zakte van 30 naar 17 kilo per inwoner (tussen 1913 en 1919) en het aantal calorieën in onze dagelijkse maaltijd crashte. "Maar gemiddelden zeggen niet alles", zegt **Brecht Demasure**. In opdracht van het Centrum voor Agrarische Geschiedenis onderzocht hij de Belgische landbouw en voedingsgewoonten tijdens de 'Grote Oorlog'. "Er was hongersnood in de steden en in het West-Vlaamse oorlogsgebied. Maar elders, op het platteland, voelde men de voedselschaarste veel minder. Dat leidde helaas tot kritiek op de landbouwers. Spotprenten beeldden hen af als de 'vampiers van de oorlog'."

Al in november 1914 lieten voedseltekorten zich voelen in ons land. Tot dat moment voerde België 80 procent van zijn basisvoedsel in, zoals graan. Brecht Demasure: "België hoopte tijdens WO I neutraal te blijven en net zoals Nederland handel te kunnen blijven drijven. Een lelijke misrekening. Bovendien nam de Duitse bezetter heel wat landbouwproducten en vee in beslag. Vlees en zuivelproducten werden schaars, de prijzen schoten steil de hoogte in en de Belg moest zijn hele eetpatroon herzien. Aardappelen verdrongen brood als basismaaltijd en ook peulvruchten en rijst kwamen meer op tafel. Plots moesten we nadenken over de voedingswaarde van producten. Met de oorlog leerden we de calorie kennen."

Toch had de oorlog ook positieve kanten voor de landbouw. Brecht Demasure: "We leerden andere gewassen eten, zoals maïs en rijst, hoewel die producten pas na de Tweede Wereldoorlog definitief doorbraken. Het idee dat het ontbijt in feite de belangrijkste maaltijd van de dag is en te veel eten slecht voor de gezondheid, dateert ook van die periode. De voedselwetenschap ging met sprongen vooruit. En door een goede beleidsvisie stapten we af van een veeteelt gebaseerd op massaselectie in ruil voor veeveredeling. Zo kreeg de landbouw langzaam zijn positieve imago terug."

Het volledige onderzoek vind je in hapklare brokken op www.hetvirtueleland.be.

STEDELING KIEST VOOR LOKALE, DUURZAME EN SEIZOENSGEBONDEN VOEDING

Groenteabonnementen, boerenmarkten, volkstuintjes, food sharing ... Initiatieven voor een lokale, ecologische en eerlijke voedselvoorziening zijn springlevend. Maar zien producent en consument door de bomen het bos nog? Om een kader te bieden voor losstaande initiatieven tekenden Gent en Leuven - geïnspireerd door de duurzamevoedselplannen van Toronto, Manchester en Tilburg - een eigen voedselstrategie uit. Om de dynamiek van lokale voedselinitiatieven nog beter te laten renderen, wil de IPO-werkgroep Lokale Voedselstrategieën eind 2014 concrete actievoorstellen klaar hebben voor de lokale en Vlaamse beleidsmakers.

Boontjes uit Kenia, diepgevroren vis uit Azië, asperges uit Peru: enkele jaren geleden laadde u ze misschien nog zonder blikken of blozen in uw boodschappenkar. Vandaag is de kans groot dat u twee keer nadenkt, om vervolgens voor een variant van eigen bodem of een fair-tradeproduct te kiezen. Voedselstrategieën beklemtonen dat het stijgende bewustzijn rond lokale voeding in Vlaanderen geen tijdelijk of plaatselijk verschijnsel is. Nee, onze andere kijk op voeding maakt deel uit van een wereldwijde omwenteling in de voedingsbehoeftes en -gewoonten.

Back to basics

Onze huidige voedselproductie- en voedselconsumptiesystemen botsen op hun limieten, stelt **Dirk Van Gijsegem** van het departement Landbouw en Visserij en voorzitter van de IPO-werkgroep Lokale Voedselstrategieën. "Voedsel legt vandaag een hele weg af van de plaats waar het geproduceerd wordt tot bij de consument. Er zijn veel schakels in de keten. Maar met het langer worden van de voedselketen verdwijnt ook de relatie tussen producent en consument. Een steeds grotere groep van consumenten wil 'back to basics': ze willen weer weten wat ze eten en waar hun eten vandaan komt. Kijk maar hoeveel succes kookprogramma's op televisie

“**Consumenten willen weten waar hun voedsel vandaan komt**”

hebben. Milieuvriendelijke producten, een transparante ketenwerking en een eerlijke prijs voor de landbouwer die zijn producten duurzaam heeft geproduceerd, zijn daarbij de uitgangspunten. Om onze voedselvoorziening op een duurzame manier veilig te stellen – gezonde voeding tegen een eerlijke prijs en met respect voor de aarde - moeten we het voedselsysteem integraal herdenken.”

Steeds meer steden, ook in Vlaanderen, maken werk van een lokale duurzamevoedselstrategie. Dirk Van Gijsegem: "Een voedselstrategie is een integraal plan om de voedselvoorziening duurzamer te maken. De maatregelen gaan over de productie en de verwerking, maar ook over de logistiek van het voedsel, de marktwerking enzovoort. Ook het voorkomen van voedselverliezen maakt deel uit van de strategie: hoe kunnen we reststromen en het afval dat

bij de productie ontstaat, minimaliseren en omzetten in grondstoffen? De verdienste van lokale voedselstrategieën is dat ze een werkkader bieden voor losstaande voedselinitiatieven van landbouw- en voedingsbedrijven, particulieren, sector- en middenveldorganisaties.”

Minister van Voeding

De voorbeelden van lokale voedselstrategieën zijn legio. In Gent trekt 'Gent en Garde' ten strijde voor lekkere, lokale en duurzame voeding om de voedselsystemen in de Arteveldestad te verduurzamen. Leuven installeerde eind januari een overlegplatform voor stadslandbouw. Via foodlabs geeft het initiatief een stem aan landbouwers, organisaties en experts die bezig zijn met landbouw en voedselvoorziening. In Oostende willen ze een 'voedselpark' uitbouwen. En ook in Kortrijk en Antwerpen staan lokale voedselstrategieën op de agenda. "Al weten we nog niet waar al deze opstartende initiatieven gaan landen, het is alvast heel positief dat lokale productie zo sterk leeft in de Vlaamse steden.”

De lokale voedselstrategieën zetten voedsel ook op de agenda van het Vlaamse beleid. Ook dat is een goede zaak, want Vlaanderen heeft dringend een voedselagenda nodig, meent Dirk

“Vlaanderen heeft een apart beleidsthema ‘voeding’ nodig”

Van Gijsegem. “Ondanks de groeiende belangstelling voor onze voeding en alle processen die hiermee gepaard gaan, heeft Vlaanderen geen volwaardige ‘minister van Voeding’. Het beleidsthema voeding valt vandaag tussen de beleidsdomeinen Landbouw, Milieu, Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Economie in. Een geïntegreerde benadering van de nieuwe voedingscultuur ontbreekt. Daardoor laten we kansen liggen.”

Actiegerichte beleidsvoorstellen tegen eind 2014

Om de Vlaamse Regering te adviseren bij het ontwikkelen van een geïntegreerde voedselvisie, is sinds het najaar van 2013 een gespecialiseerde IPO-werkgroep (Interbestuurlijk Plattelandsoverleg) rond het thema actief. “In de themawerkgroep Lokale Voedselstrategieën worden lokale voedselinitiatieven bij elkaar gebracht. Stadslandbouw en landbouw in de stadsrand, volkstuinten, CSA-boeren (Community Supported Agriculture), korte-ketenprojecten ... We bestuderen waar de sterktes zitten en welke knelpunten een beter resultaat in de weg staan. De afzetsystemen voor lokale producten draaien bijvoorbeeld niet steeds geolied. De logistiek is een grote uitdaging. In december 2014 willen we ons advies aan de Vlaamse Regering voorleggen. De kansen en bedreigingen die we in kaart brengen, vertalen we daarin naar actiegerichte beleidsvoorstellen.”

Lokale voedselinitiatieven groeien van onderuit. Daarom vertrekken de IPO-actievoorstellen van het bedrijfsniveau. “Voedselstrategieën kunnen een meerwaarde betekenen voor landbouwbedrijven in de stadsrand. Startende ondernemers die een stuk grond gekocht hebben en een CSA-bedrijf opstarten, kunnen met de hulp van voedselstrategieën hun visie in de praktijk omzetten. Ook de waarde van de biologische landbouw mogen we niet uit het oog verliezen”, aldus Dirk Van Gijsegem.

Het IPO komt ook met voorstellen om het Vlaamse voedselbeleid coherenter te maken. “Hoe kunnen we een betere afstemming tussen de verschillende beleidsdomeinen tot stand brengen? Een gedeelde visie over de overgang tussen stad en platteland, het multifunctionele ruimtegebruik in de stadsrand en de toekomst van de landbouw in Vlaanderen is broodnodig. Vlaanderen moet de stedelijke initiatieven bovendien steunen. Een overkoepelend kennisnetwerk of steunpunt kan steden helpen om hun ervaringen te delen en van elkaar te leren.”

De moestuin van Michelle Obama

Ook van de ruimtelijke afstemming maakt het IPO een actiepunt. “Lokale voedselstrategieën bevinden zich in de peri-urbane zone. Dat bemoeilijkt de ruimtelijke planning, want de gronddruk is er heel hoog en de grondprijzen zijn navenant. Lokale voedselstrategieën gaan vooral over grondgebonden landbouw. Een geschikte, betaalbare grond vinden is voor landbouwers of startende ondernemers een bijzonder zware opgave. Hierover willen we beleidsvoorstellen doen naar ruimtelijke ordening.” Vlaanderen zet zijn eerste stappen in het werken met lokale voedselstrategieën. Maar hoe zit het in de rest van de wereld? Op marktjes in New York en Toronto kunnen plaatselijke landbouwers vlot hun producten kwijt. Zelfs Michelle Obama heeft een educatieve moestuin in het Witte Huis. Laten we vooral niet vergeten om ook te leren van sterke cases in het buitenland, pleit Dirk Van Gijsegem. “Wereldwijd is al heel wat kennis opgebouwd. Ieder land heeft daarbij zijn eigen specifieke kansen en uitdagingen. Grootschalige agroparken van wel honderd hectare zijn aangelegd bij Barcelona en Almere. In Rotterdam worden versnipperde restgronden aangewend voor het lokaal telen van duurzaam voedsel. In mei organiseerde Utrecht een groot congres over stadslandbouw. Met de IPO-werkgroep hebben we een bezoek gebracht aan initiatieven in de Brusselse rand, dat was zeer leerrijk.”

Op 24 april 2014 organiseerde de VLM in samenwerking met VELT en Tuinhier een inspiratiedag voor gemeenten en verenigingen die een volkstuin aanleggen, uitbreiden of moderniseren. Op het programma stonden de behoefte aan volkstuinen in Vlaanderen, de beoordelings- en selectiecriteria van de nieuwe oproep voor volkstuintjes en het planologische kader voor volkstuinieren.

[Bekijk de presentaties op www.ipo-online.be](http://www.ipo-online.be)

Nog tot 15 september 2014 kunnen gemeenten en verenigingen die een nieuwe volkstuin willen opstarten of een bestaande volkstuin willen uitbreiden of moderniseren, steun aanvragen bij de VLM. Met deze tweede projectoproep wil minister-president Kris Peeters de volkstuinen in Vlaanderen ondersteunen. De eerste oproep steunt 46 projecten.

[Alle info op www.ipo-online.be](http://www.ipo-online.be)

VLAAMS PLATTELAND HELPT EUROPA GROEIEN

Gezond, innovatief en veerkrachtig

De komende zes jaar krijgt Vlaanderen 287 miljoen euro uit het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling. Die middelen wil Vlaanderen vooral investeren in jonge landbouwers, innovatie en opleiding, een veerkrachtige landbouw en een gezond en groen platteland. Ook de ontwikkeling van het Vlaamse platteland moet zo bijdragen tot Europa 2020, de groeistrategie van de Europese Unie.

PDPOIII

Europa zette vorig jaar de lijnen uit voor het plattelandsontwikkelingsbeleid van de lidstaten voor de periode 2014-2020, de tweede pijler van het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Alle lidstaten of regio's dienen, binnen de krijtlijnen van het Europese kader, rond deze datum hun programma voor plattelandsontwikkeling in. Dat beschrijft de thematische keuzes van de lidstaat, de maatregelen en de manier waarop de lidstaat het budget over de maatregelen wil verdelen. Op 28 april diende Vlaanderen zijn derde Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling (PDPOIII) in bij Europa.

“Even schrikken”

De middelen om de plattelandsontwikkeling uit te voeren, komen uit het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO). “Toen Dacian Ciolos, de EU-Commissaris bevoegd voor landbouw, de grote lijnen van zijn nieuwe GLB bekendmaakte, was het even schrikken”, zegt **Patricia De Clercq** van het Departement Landbouw en Visserij, dat het PDPO voor Vlaanderen coördineert. “Het Europese meerjarenbudget 2014-2020 voorzag in eerste instantie 12 procent minder middelen voor de uitvoering van het landbouwbeleid, vergeleken met de periode 2007-2013. Europa zette de knip op de beurs, de objectieven van het nieuwe GLB moesten minutieus worden afgewogen. Na twee jaar onderhandelen in de Europese Raad van Landbouw en

het Europees Parlement, werd in juni 2013 een politiek akkoord bereikt over de inhoud en het budget van het Europese landbouwbeleid. De Europese middelen voor plattelandsontwikkeling bleven uiteindelijk nagenoeg op hetzelfde niveau. Vlaanderen krijgt voor de periode tot 2020 287 miljoen euro toebedeeld.”

Jobs, innovatie en klimaat

Slimme, duurzame en inclusieve groei: dat wil Europa bereiken tegen 2020. Nieuw is dat Europa het ELFPO nu ook ziet als een van de fondsen om de strategische doelstellingen op het vlak van werkgelegenheid, innovatie, onderwijs, sociale samenhang en klimaat/energie te bereiken. Voor het ELFPO werden zes 2020-prioriteiten bepaald (zie kaderstuk). Het Vlaamse PDPOIII geeft hier invulling aan, maar onze regio legt ook eigen accenten. Patricia De Clercq: “Vlaanderen zet in op vier strategische thema's: meer aandacht voor jonge landbouwers en de verjonging van de landbouwsector; innovatie en opleiding, zowel bedrijfsgericht als bij het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen; het verhogen van de weerbaarheid en de duurzaamheid van de landbouwsector, met aandacht voor zowel economie als ecologie; en ten slotte het versterken van de kwaliteit en vitaliteit van het platteland.”

Duurzame landbouw als voorwaarde

Wat opvalt, is dat alle Vlaamse thema's met landbouw te maken hebben. “De landbouwtoets van zowel de doelstellingen als de maatregelen van PDPOIII is specifiek voor het Vlaamse programma”, bevestigt Patricia De Clercq. “Maar ondanks die onlosmakelijke link met de landbouw is er toch een hele koerswijziging ten opzichte van de vorige

programmaperiodes. Zuiver economische investeringen, denk bijvoorbeeld aan de aanschaf van een landbouwvoertuig, krijgen niet langer steun. Investeringsmaatregelen moeten duurzaam zijn om PDPO-steun te kunnen genieten. Voor de landbouwsector is dit een harde noot om te kraken, al beseft men dat er geen andere weg is.”

Eigen aan de Europese steunprogramma's is het principe van cofinanciering. Anders dan in de vorige programmaperiodes is die verdeelsleutel nu voor alle maatregelen 50-50. “In het vorige programma financierde Europa sommige maatregelen maar voor 30 procent, waardoor er meer Vlaamse en provinciale middelen nodig waren. Door de hogere cofinanciering vanuit Europa en door het feit dat Vlaanderen evenveel blijft investeren in PDPO, komen er middelen vrij om met het Vlaamse beleid ook op andere thema's in te zetten. Het concept van zorgboerderijen, waarmee we in Vlaanderen mooie resultaten behalen, konden we bijvoorbeeld moeilijk aan Europa verkopen. Ook in de sierteelt zijn er maatregelen die Europa niet wil financieren. Die initiatieven zullen nu via Vlaamse middelen steun krijgen”, aldus Patricia De Clercq.

Beheerovereenkomsten

Een duurzame ontwikkeling van het platteland is in PDPOIII een prioriteit en daarom zet het sterk in op ecologische maatregelen. Bebossing en herbebossing, de inrichting van gebieden in functie van de Europese natuurdoelen, hectarepremie voor biologische landbouw, maar ook agromilieu- en klimaatmaatregelen en beheerovereenkomsten. Die laatste zijn in het PDPOII tot een krachtig beheerinstrument voor het platteland uitgegroeid. Maar liefst één op zeven Vlaamse landbouwers heeft een of

Europa's top 6 voor het platteland

Het Europese Fonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) definieert zes prioriteiten, die de lidstaten moeten vertalen in hun programma's voor plattelandsontwikkeling:

- 1 • De kennisoverdracht en innovatie in de landbouw- en bossector en in de plattelandsgebieden bevorderen.
- 2 • De levensvatbaarheid van landbouwbedrijven en het concurrentievermogen van alle landbouwtypes in alle regio's versterken. Innovatieve landbouwtechnologieën en duurzaam bosbeheer bevorderen.
- 3 • De voedselketen beter organiseren, met inbegrip van de verwerking en de afzet van landbouwproducten, dierenwelzijn en het risicobeheer in de landbouw.
- 4 • Ecosystemen die verbonden zijn met land- en bosbouw in stand houden en verbeteren.
- 5 • Efficiënter omgaan met hulpbronnen en de omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw-, voedsel- en bouwsector steunen.
- 6 • Sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling in plattelandsgebieden bevorderen.

Het ELFPO schuift ook drie horizontale doelstellingen naar voor: innovatie, milieu en klimaat. Al die prioriteiten voor het Europese plattelandsbeleid moeten helpen om de 2020-doelstellingen van de Europese Unie te bereiken.

<http://ec.europa.eu/europe2020>

meerdere beheerovereenkomsten lopen. PDPOIII biedt nu de kans om de beheerovereenkomsten nog sterker in de plattelandsontwikkeling te verankeren.

Continuïteit is daarbij de baseline, zegt **Paul Van der Sluys** van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM). “Het systeem van beheerovereenkomsten draait heel goed. Toch hebben we bepaalde lessen getrokken uit de voorbije jaren. We wilden de bestaande maatregelen vooral optimaliseren en rationaliseren. Dat geldt bijvoorbeeld voor de maatregelen rond soortenbescherming en randenbeheer. Binnen het randenbeheer is er ook een totaal nieuw pakket: de aanleg van bloemenstroken, die vlinders en andere bestuivers ten goede komen. Door pakketten te schrappen en andere samen te voegen, hebben we het hele systeem overzichtelijker gemaakt. De 40 beheerpakketten van vroeger hebben we teruggebracht tot 27. Een aantal minder succesvolle maatregelen voor akkervogels is bijvoorbeeld geschrapt. Voor weidevogels is er nu meer variatie in de maatregelen. De middelen worden ook beter gespreid over alle pakketten. Vroeger ging te veel aandacht naar de beheerovereenkomst water. Die maatregel komt wel het milieu ten goede, maar de winst op het vlak van biodiversiteit is eerder gering. De verdeling is nu evenwichtiger.”

Coaching

Nieuw in PDPOIII is dat naast individuele landbouwers ook groepen landbouwers

een beheerovereenkomst kunnen sluiten. Paul Van der Sluys: “Hoe we een dergelijke collectieve beheerovereenkomst gaan opmaken, moet nog wel worden uitgewerkt, maar het is alvast een stap vooruit dat landbouwers samen kunnen werken aan natuur en milieu.”

Om beheerovereenkomsten efficiënt in te zetten, is coaching cruciaal. Sinds enkele jaren nemen de bedrijfsplanners die taak voor hun rekening. Zij begeleiden landbouwers bij het zoeken naar beheerovereenkomsten op maat van hun bedrijf en helpen hen de beheermaatregelen correct uit te voeren. “De werking van de bedrijfsplanners zetten we ook tijdens de komende programmaperiode voort. In het GLB ligt de focus heel sterk op innovatie, kennisontwikkeling en -overdracht. De werking van de bedrijfsplanners past perfect in die doelstelling.”

Platteland Plus

Het platteland ontwikkelen staat of valt met een goed uitgebouwde gebiedsgerichte werking. Daarin blijven de provincies hun rol spelen, zegt Paul Van der Sluys. De samenwerking in het kader van PDPOIII was een van de punten van de samenwerkingsovereenkomst die de VLM en de Vereniging voor Vlaamse Provincies eind 2013 ondertekenden. “Samen met de provincies willen we de omgevingskwaliteit op het platteland helpen versterken. Ook in de Leaderwerking zijn de provincies de spil: het is hun rol om de Leadergebieden helpen af te bakenen en in overleg met de VLM ge-

biedsgerichte ontwikkelingsstrategieën uit te denken.”

Plattelandontwikkeling blijft een prioriteit voor de Vlaamse provincies, bevestigt gedeputeerde **Inge Moors**, voorzitter van de Plattelandscommissie van de VVP: “Ondanks de moeilijke economische situatie schroeven we onze financiële steun voor de plattelandontwikkeling niet terug. Net zoals in de vorige programmaperiode zullen de Vlaamse provincies de komende zes jaar samen ongeveer 22 miljoen investeren in het platteland.”

“Aangezien de cofinanciering uit Europa toeneemt, zullen we een deel van onze middelen ook voor andere plattelandsthema's kunnen inzetten. Dat extra budget wordt Platteland Plus genoemd. Iedere provincie zal daarbij eigen accenten kunnen leggen. Die zitten vervat in

de provinciale plattelandsbeleidsplannen die momenteel in opmaak zijn”, aldus Inge Moors.

Lokale voedselstrategieën en energie

Het onderscheid tussen stad en platteland is in het sterk verstedelijkte Vlaanderen niet altijd zo duidelijk. Om de maatregelen ter verbetering van de omgevingskwaliteit efficiënt in te zetten selecteerde Vlaanderen 130 landelijke gemeenten. Paul Van der Sluys: “Alleen die gemeenten kunnen nog PDPO-steun inroepen als ze investeringen plannen. We hebben die 130 gemeenten geselecteerd op basis van de studie rond de afbakening van het Vlaamse platteland. In het overgangsgebied kunnen gemeenten wel steun krijgen voor dienstverleningsprojecten, op voorwaarde dat

ze met minimaal twee andere gemeenten samenwerken.”

Voor de overgangszone tussen stad en platteland heeft PDPO III ook een nieuwe maatregel in petto: samenwerking met de stedelijke omgeving. “Rond specifieke thema's als lokale voedselstrategieën en hernieuwbare energie willen we de dynamiek en de samenwerking tussen stad en platteland nieuwe impulsen geven”, besluit Paul Van der Sluys.

Nu PDPOIII officieel werd ingediend bij de Europese Commissie, volgt er een periode van vraagstelling en onderhandeling. Naar verwachting volgt de goedkeuring eind 2014. Volg de ontwikkelingen op www.vlaanderen.be/landbouw, www.ruraalnetwerk.be, www.vlm.be en www.vvp.be.

EUROPA LOOFT VLAAMSE AANPAK PDPOIII, EEN KNAP STAALTJE VAN SAMENWERKING

PDPOIII is in breed overleg met de doelgroepen tot stand gekomen. In februari 2012 organiseerde het Departement Landbouw en Visserij een eerste stakeholdersoverleg met de provincies, gemeenten, middenveldorganisaties, Vlaamse administraties en de politieke partijen.

Patricia De Clercq: “Het uitgangspunt was: wat zijn vandaag en in de komende jaren de prioriteiten voor het Vlaamse platteland? Dat buiten-de-lijnen-denken leverde nieuwe gezichtspunten op, die we meenamen in de voorbereiding van de programmateksten. We hebben vervolgens – in lijn met de Europese wetgeving – de sterktes en zwaktes in kaart gebracht en ook een omgevingsanalyse

uitgevoerd. We werkten hiervoor samen met andere Vlaamse administraties, zoals Ruimte Vlaanderen en Leefmilieu. De resultaten van die studies hebben we opnieuw besproken met de stakeholders, in thematische werkgroepen. Dat resulteerde in een set van maatregelen voor plattelandontwikkeling, die vervolgens meer in detail werden uitgewerkt. Toen de Vlaamse Regering PDPOIII goedkeurde, was ze dus zeker van een gedragen programma.”

Het PDPO-dossier werd bovendien nog versterkt door de inbreng van de Vlaamse strategische adviesraden MINA-raad (leefmilieu) en SALV (landbouw). Opvallend: de raden hebben een gezamenlijk advies uitgebracht.

Patricia De Clercq: “Dat toont aan dat de samenwerking tussen beide domeinen constructief is, en gebaseerd op vertrouwen. De adviesraden hadden geen fundamentele opmerkingen, maar stipten wel enkele aandachtspunten aan. Daarom hebben we het programma op een aantal punten bijgestuurd. Dat was cruciaal voor de politieke besluitvorming en de goedkeuring van PDPOIII.”

Bij een eerdere, officieuze inzage van PDPOIII liet de Europese Commissie zich al positief uit over de Vlaamse aanpak. Niet alleen met de inhoud van het programma, maar ook met de participatieve manier waarop Vlaanderen het heeft uitgewerkt, was de Commissie tevreden.

“MET EEN VOLWAARDIGE VLAAMSE GRONDENBANK KUNNEN WE MEER JONGE LANDBOUWERS HELPEN”

Onteigeningen zijn bij de ontwikkeling van havengebieden en andere grote infrastructuurwerken vaak niet te vermijden. Lokale grondenbanken kunnen de pil verzachten door de eigenaars en gebruikers ruilgrond aan te bieden. In het havengebied van Antwerpen bijvoorbeeld hebben de grondenbanken de voorbije jaren verschillende landbouwers geholpen. Maar tegenwoordig steken de hoge gronddruk en grondspeculatie stokken in de wielen. Kan een grondenbank op Vlaams niveau helpen?

Grootschalige mobiliteitsprojecten, havenontwikkeling, de aanleg van overstromingsgebieden, natuurcompensaties: voor openruimteprojecten is grond nodig. Niet zelden zijn landbouwers daar de dupe van. Om de gevolgen van infrastructuurprojecten voor landbouwers te verzachten, ontwikkelde de Vlaamse overheid het flankerende landbouwbeleid. Centraal daarin staan de lokale grondenbanken, die eigenaars en gebruikers een andere grond aanbieden als ze hun eigendom verliezen. Op die manier kunnen onteigeningen worden voorkomen. Rond de grondenbanken is bovendien een systeem van vergoedingen uitgebouwd, die het economische verlies voor de landbouwer verzachten.

Natuurcompensaties

In het Antwerpse havengebied verrichten de lokale grondenbanken al jaren pionierswerk. Grondenruil bood er voor het eerst een oplossing toen in 2001 een kleine zeshonderd hectare landbouwgrond gefaseerd werd omgezet in natuurgebied om de bouw van het Deurganckdok mogelijk te maken. Die beslissing kwam er nadat de Raad van State eerder dat jaar de werken aan het dok had laten stilleggen door bezwaren van de milieuorganisaties. **Jan Heme-laer**, procesmanager voor de ontwikkeling van het Antwerpse havengebied: “Om in overeenstemming te zijn met de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn moest Vlaanderen de grondinname voor de bouw van het Deurganckdok compenseren door 580 hectare nieuwe natuur te ontwikkelen. De Vlaamse Regering liet daarom dezelfde oppervlakte landbouwgrond omzetten in natuurgebied. De Vlaamse overheid zorgde op vraag van de landbouwsector voor begeleiding door de lokale grondenbank Doel.”

Al duurde het even voor die grondenbank haar nut kon bewijzen, vertelt **Jan Verboven** van de VLM, die als organisatie een aantal grondenbanken in Vlaanderen beheert. “We konden de getroffen boeren toen niet onmiddellijk een alternatief aanbieden, omdat er nog geen ruilgronden in de grondenbank zaten. Daarop werd 200 hectare landbouwgrond die eigendom was van de afdeling Maritieme Toegang van de Vlaamse overheid, bouwheer van het Deurganckdok, per decreet overgeheveld naar de VLM. Vanaf dan kon de grondenbank Doel wél haar rol spelen. Eén op de drie boeren in het gebied konden we helpen. Van de te verwerven 600 hectare werd 100 hectare via ruil verworven.”

Sociaal begeleidingsplan

In 2009 besliste de Vlaamse Regering om de Antwerpse haven nog verder te ontwikkelen. Ze koos daarbij voor een scenario waarbij de verdere groei van de haven in evenwicht is met leefbaarheid, duurzame mobiliteit, landbouw en natuurontwikkeling. Op basis van de onderzoeken die aan die beslissing voorafgingen, liet de regering in 2007

al twee ‘pregrondenbanken’ oprichten met een uitgebreid arsenaal aan flankerende maatregelen voor de landbouw. Die konden nog voor de goedkeuring van het uitbreidingsplan voor de haven, gronden verwerven en landbouwers uitruilen. Op Linkeroever kon de VLM op die manier bijvoorbeeld de gronden verwerven om het Rietveld Kallo aan te leggen als compensatie voor de aanleg van de Liefkenshoekspoortunnel en het Logistiek Park West.

De plannen voor de uitbreiding van de haven werden concreet gemaakt met een actieprogramma en een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (GRUP). Tegelijk werd ook een sociaal begeleidingsplan ingesteld om de maatschappelijke gevolgen van de havenontwikkeling op te vangen voor al wie getroffen wordt door onteigening (inclusief landbouwers). Op beide Schelde-oeveren werden nieuwe grondenbanken opgericht. Landbouwers die door de havenuitbreiding worden getroffen, kunnen gebruikmaken van flankerende maatregelen. Die regelen niet alleen de grondenruil, maar voorzien ook vergoedingen als een landbouwer zijn bedrijf verplaatst, overschakelt op een andere teelt of zijn areaal verkleint.

Bedrijfsverplaatsing

Grondverwervingen zijn een complex proces, waarbij de emoties vaak hoog oplopen. Toch trekt het perspectief van een ruilgrond veel landbouwers over de streep, zegt Jan Verboven: “In de Opstalvallei, een natuurcompensatie op de

Rechterscheldeoever, werd tot nog toe 70 procent van de gronden in der minne aangekocht, in Prosperpolder Zuid op Linkeroever zelfs bijna alle gronden. In totaal hebben we met de twee lokale grondenbanken al 200 boeren kunnen helpen. Maar niet overal gaan de landbouwers even makkelijk in op onze voorstellen en kiezen ze uiteindelijk dan toch voor een financiële vergoeding in plaats van voor ruilgrond. Soms opteren landbouwers voor een volledige verplaatsing van het landbouwbedrijf buiten het havengebied, zelfs naar andere provincies. Hoewel een financiële toeslag en professionele begeleiding hierbij kunnen helpen, ligt de opstart elders van een nieuw landbouwbedrijf niet eenvoudig en blijft de keuze voor bedrijfsverplaatsing eerder uitzonderlijk.”

Grondspeculatie

En wat doet de grondenbank als ze niet of moeilijk aan gronden geraakt? Een reëel probleem in verschillende regio's waar – zoals ook in het Antwerpse havengebied - het aanbod op de vastgoedmarkt flink gekrompen is. De oorzaak? In de regio Antwerpen zien we steeds meer grondspeculatie, stelt **Lieve Verfaillie**, bemiddelaar grootschalige infrastructuurwerken: “In tijden van economische crisis richten speculanten zich minder op de aandelenmarkt, maar meer op veilige beleggingen. Landbouwgrond is er zo een. Speculanten worden grootgrondbezitters, die hun gronden vervolgens verpachten aan landbouwers. Voor de boeren wordt het

steeds moeilijker om nog gronden aan te kopen. En dan is het goed te begrijpen dat ook de grondenbank kampt met een grondtekort.”

Nochtans willen jonge boeren het liefst van al ruilgrond voor de gronden die ze verliezen. Lieve Verfaillie: “Landbouwers die geen opvolger hebben, zijn sneller geneigd om een overeenkomst met de overheid te sluiten en hun bedrijf stop te zetten. Maar jonge landbouwers willen hun bedrijf verder uitbouwen en hebben daar grond voor nodig.”

De grondenbank kan niet altijd een pasklaar antwoord bieden, bevestigt ook **Stijn De Roo**, regioconsulent bij Boerenbond: “De uitbreiding van de haven van Antwerpen gaat gepaard met een grondinname van 1500 hectare. Maar in de lokale grondenbanken zit momenteel maar 200 hectare mogelijke ruilgrond. Dat zegt genoeg. Bovendien zijn de prijzen die de overheid biedt als ze gronden verwerft, vaak te laag. Er is sprake van een prijsachterstand van twee tot drie jaar. De begeleidende maatregelen van de lokale grondenbanken ondersteunen we als landbouworganisatie heel sterk. Maar laten we erkennen, voor jonge boeren zijn die maar een doekje voor het bloeden.”

Volwaardige Vlaamse grondenbank

Kunnen de lokale grondenbanken dan nog adequate oplossingen bieden voor landbouwbedrijven die grond verliezen? Nieuwe wetgevende initiatieven zijn noodzakelijk, meent Lieve Verfaillie. “Het zoekgebied waarin de VLM ruilgronden kan verwerven, moet groot genoeg zijn. In de Gentse Kanaalzone bijvoorbeeld hebben we daar goede ervaringen mee.” In dat gebied werd het zoekgebied van de lokale grondenbank verruimd naar de gemeenten Wachtebeke en Lochristi. De VLM had in één klap meer mogelijkheden om landbouwers ruilgronden aan te bieden. “Een andere manier om de slagkracht van de lokale grondenbanken te verhogen is het recht van voorkoop. Het zou helpen als de VLM in het zoekgebied

een recht van voorkoop kon uitoefenen. Dat is nu niet het geval en daardoor gaat grond die als ruilgrond heel geschikt zou zijn, verloren aan bijvoorbeeld speculanten. Met het recht van voorkoop kan de VLM dan zelf beslissen of bepaalde gronden in aanmerking komen als ruilgrond”, aldus Lieve Verfaillie.

Of ligt de oplossing elders in Vlaanderen, waar de gronddruk minder hoog is? In Nederland werken ze bijvoorbeeld met een grondreserve op nationaal niveau, weet Jan Verboven. “De Vlaamse grondenbank werd enkele jaren geleden al decretaal opgericht. Nu zou ze geleidelijk aan moeten worden opgevuld via een rollend fonds. Lokale grondenbanken daarentegen worden gefinancierd door de initiatiefnemers van infrastructuurprojecten. Die lokale grondenbanken worden veelal pas opgericht wanneer de spade bij wijze van spreken al in de grond steekt. Op dat moment is de vastgoedmarkt rondom het project al te veel verstoord, wil de initiatiefnemer vooruit en krijgen we niet meer de tijd om plaatselijk een voldoende ruilreserve op te bouwen. Met een volwaardige Vlaamse grondenbank zouden we ons aanbod aan ruilgronden over heel Vlaanderen verspreid en geleidelijk aan kunnen uitbouwen. Waardoor we bij onteigeningen uiteindelijk meer jonge landbouwers kunnen helpen.”

“MIJN STERKSTE BRON IS STILTE”

NAAM

KOENRAAD TINEL

GEBOREN

in Gent, in 1934

WERKT ALS

beeldhouwer, tekenaar/schilder en verteller

WERKT MET

bij voorkeur metaal in combinatie met andere materialen en beperkt zich als schilder tot inkt- en aardekleuren

WOONT EN WERKT AAN

de voet van de Congoberg in Vollezele (Galmaarden)

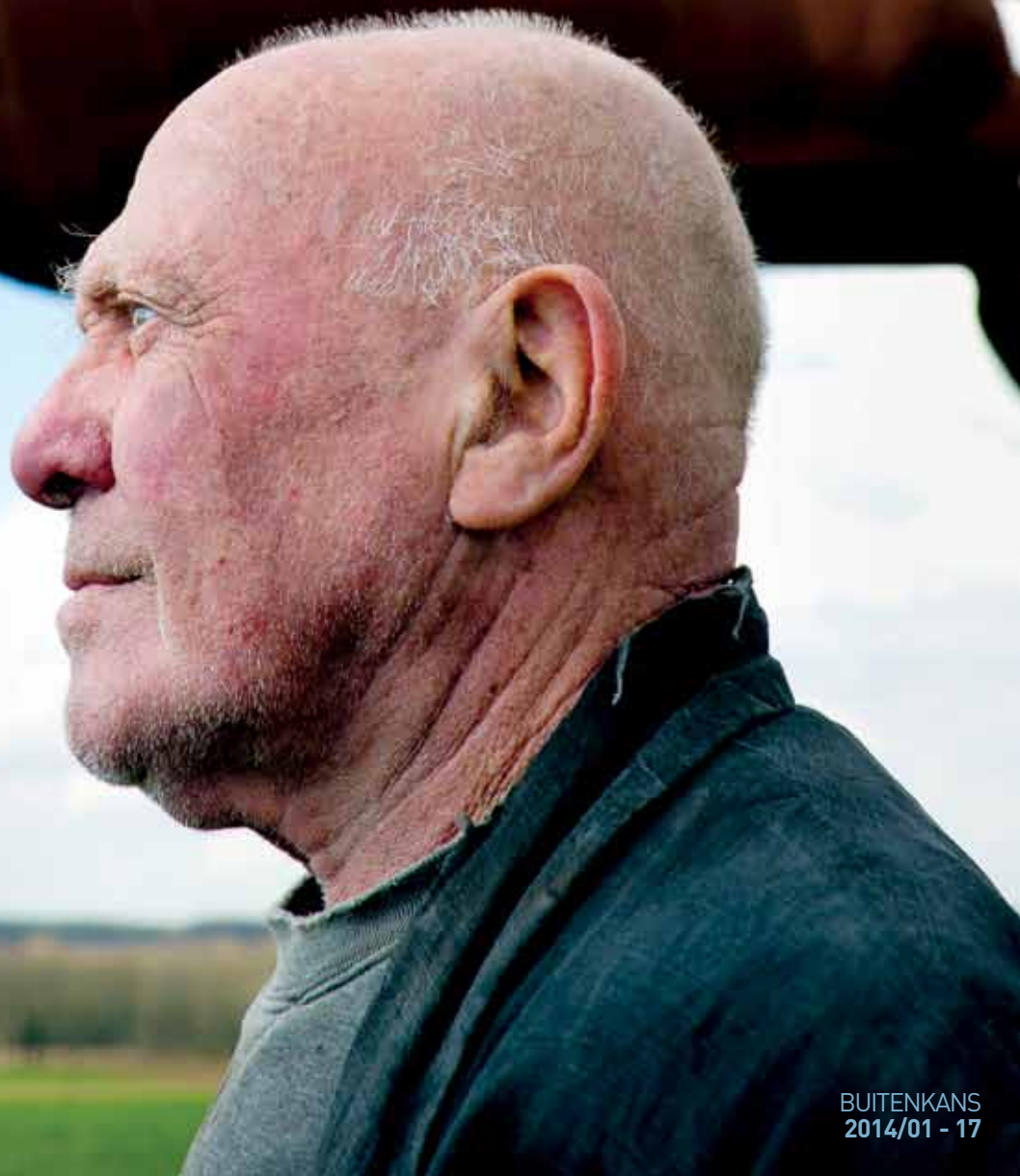
WERKT SAMEN MET

schrijvers, muziek- en theatermakers

TREEDT OOK OP ALS

verteller en performer

Hij schildert, tekent, beeldhouwt en vertelt dat het een lieve lust is. Net tachtig is hij geworden, maar zijn energie en *joie de vivre* zijn grenzeloos. “Mijn creatieve bron is stilte”, zegt kunstenaar Koenraad Tinel. Het Stiltegebied Dender-Mark is een van de weinige plekken in Vlaanderen waar die bron zo diep is. Tinel is daar dankbaar voor. “Stilte kan mensen dichter bij elkaar brengen dan woorden.”

Al 17 jaar woont en werkt **Koenraad Tinel** in de historische vierkantshoeve Hof te Leysbroek in het Pajottenland, op de rand van het Stillegebied Dender-Mark. Hier komt de geluidsmeter zelden boven de 35 decibel uit, een rareiteit in Vlaanderen. Tot de kunstenaar zijn metaalatelier opzoekt, het vuur in de smidse aanjaagt en met hamer en slijpschijf het cortenstaal bewerkt. “Dat is staal met koper in. Het ziet er snel heel roestig uit, maar het gaat niet kapot. IJzer is natuur, de aarde zit er vol van.”

Op de binnenkoer van de hoeve staat zijn nieuwste creatie: de evocatie van een joodse vrouw die haar zoon uit de trein naar Auschwitz gooit en zo zijn leven redt... Tegenover de hoeve gloeit de Congoberg, een van de Vlaamse getuigenheuvels. Verderop torent ‘De ontvoering van Europa’ boven het landschap uit, Tinels acht meter hoge sculptuur die de Griekse oppergod Zeus vermomd als stier afbeeldt, terwijl hij prinses Europa ontvoert naar Kreta. Een monument als stiltebaken?

Therapie

Verhalen, daar houdt Tinel van. “Ik heb er tientallen geïllustreerd, van oerverhalen

uit de wereldliteratuur tot eigen vertellingen na een halve eeuw leven in het Pajottenland.” Dat doet hij met weinig meer dan Chinese inkt, water en bister, het roestbruine pigment dat in walnoten zit. Sobere maar soms ook sombere tinten voor een man die zichzelf niet droefgeestig noemt en die sterk in het nu leeft. “In de natuur kan dat. Ik begrijp dat kunst vaak therapeutisch werkt, maar voor mij is het vooral een manier om me uit te drukken.”

Ondanks – of juist dankzij – zijn levenslust gaat Tinel ook de pijnlijke verhalen uit zijn leven niet uit de weg. “Aan het einde van de oorlog vluchtte mijn vader met ons naar Duitsland. Hij dacht dat Hitler gelijk had, dat de Germanen het uitverkoren volk waren. Dat gedachtegoed is ons ingelepeld. Mijn broers slikten dat, ik was er te jong voor. Jaren heeft het geduurd voor ik dat een plaats kon geven.”

Trappist

Veel kunstenaars zoeken de stad op: de mensen, de vele zintuiglijke impulsen. Tinel niet. “Ik ben in Gent geboren maar heb altijd van ‘den buiten’ gedroomd. Na mijn studies huurden mijn vrouw

en ik een krotje in Sint-Genesius-Rode. We hadden al gauw een hond, katten, konijnen, schapen... Waarom ik niet in een bos ben gaan wonen? Bossen zijn indrukwekkend, daar moet je afblijven. Duizenden dennenappels ben ik in het Thüringerwald met mijn vader gaan rapen, om er de kachel mee aan te steken. ‘Een bos is een tempel’, zei hij.”

“Mijn motto is: elke dag vrij mogen denken. Over mens zijn. Over wat belangrijk is. Over hoe je jezelf dienstig kunt maken in de samenleving. Die vrijheid vind ik niet zozeer in de stad. Je vindt er natuurlijk wel cultuur, maar enkel daarbuiten vind ik stilte. Daaruit ontstaat voor mij inspiratie en innerlijke rust. Dan ervaar ik dat kosmische besef dat je deel uitmaakt van een groter geheel, waarin mensen elkaar echt terugvinden. Dat is de verbindende kwaliteit van stilte. Maar het hoeft allemaal niet zo groots te zijn. Ik hou van de eenvoudige mensen met wie ik in het dorp een praatje sla. Ik geniet van een trappist terwijl ik luister naar de zanglijster, naar mezen en merels. Ja, in die sfeer dompel ik me graag onder. Dit stillegebied is een cocon voor de vlinder.”

Stilte, een kwaliteitslabel

Het Stiltegebied Dender-Mark in de glooiende overgang tussen Pajottenland en Vlaamse Ardennen ziet er al meer dan vijfduizend jaar uit zoals nu. Het beslaat amper 28 km², maar kent geen grootschalige economische bedrijvigheid of ingrijpende infrastructuur. Op 30 oktober 2001 werd het gebied het eerste officiële stiltegebied van Vlaanderen. Ondertussen is stilte een verhaal geworden van gezondheid, welzijn, onderwijs, landbouw, leefmilieu, architectuur, ruimtelijke ordening, justitie, kunst en cultuur.

Stiltegebieden zijn helemaal geen stiltemusea waar niemand in kan. Integendeel, om bewoners en bezoekers de kans te bieden om bewust de stilte te beleven zijn er in Dender-Mark stiltewandelroutes uitgestippeld. De auto laat je dan best achter op de vertrekplaatsen aan de rand van het stiltegebied. Voor bezoekers is er een gedetailleerde wandelkaart beschikbaar.

In navolging van Dender-Mark werden ook al andere Vlaamse gebieden met weinig decibels in kaart gebracht. Vijf daarvan kregen tot nu toe het officiële 'Kwaliteitslabel Stiltegebied'.

Meer weten?

Check www.stiltegebieden.be en www.portaalvandestilte.be.

PLATTELAND 2.0

Een eigenwijze kijk op het wereldwijde platteland in Vlaanderen

Gezocht: startende landbouwers

Het Vlaams Ruraal Netwerk lanceert een oproep aan startende landbouwers om hun ervaringen met de buitenwereld te delen. Op www.ruraalnetwerk.be krijgen jonge starters een forum waarop ze het brede publiek maandelijks met een filmpje of een artikel een inkijk geven in hun activiteiten. Die ontboezemingen moeten anderen inspireren, knelpunten voor starters blootleggen en het begrip voor de landbouwsector vergroten.

Meer info via 02 552 77 39,
vlaamsruraalnetwerk@vlaanderen.be
en op www.ruraalnetwerk.be.

Nieuw boek kadert (West-)Vlaamse landbouw

Hoe beïnvloedt het Europese landbouwbeleid onze Vlaamse landbouwers? Welke landbouwstroken telt West-Vlaanderen? En in welke mate doen ze aan schaalvergroting of biolandbouw? Cursisten van agro-opleidingen en bezoekers aan zoekboerderijen stellen zich een heleboel vragen, de ene al complexer dan de andere. Docenten, gidsen en landbouwers die regelmatig bezoekers over de vloer krijgen, vinden het antwoord voortaan in 'Boer in Beeld+'. Dat boek wijst op een toegankelijke manier de weg in de brede maatschappelijke context van de (West-)Vlaamse landbouw.

Download 'Boer in Beeld+'
via www.inagro.be.

Nieuwe impuls voor Rivierherstel Leie

In tien gebieden langs de Leie tussen Deinze en Wervik moet 500 hectare grond, waaronder heel wat landbouwgrond, omgezet worden in watergebonden natuurgebied. De plannen voor het rivierherstelproject Leie lokten eind vorig jaar felle reacties uit van de landbouwers in de streek. Roland Vancauwenberghe van de VLM is nu aangesteld om de plooiën tussen alle partijen glad te strijken.

40

Velt, de Vereniging voor Ecologisch Leven en Tuinieren, bestaat 40 jaar. Meer dan 100 lokale afdelingen in Vlaanderen en Nederland verenigen in totaal 15.000 leden. In al die jaren is de missie dezelfde gebleven: jong en oud helpen bij ecologisch tuinieren en bij het koken van de eigen oogst. Naar aanleiding van het 40-jarig jubileum werpen Velt-voorzitter Leen Laenens en directeur Jan Vannoppen een blik in de toekomst: "Privétuinen kunnen het verlies aan biodiversiteit mee helpen keren."

Lees het volledige interview op
www.vilt.be.

De Vlaamse Volkstuin heet voortaan 'Tuinhier'

De Vlaamse Volkstuin, met 25.000 leden de grootste Vlaamse vereniging van tuinliefhebbers, heeft een nieuwe naam: Tuinhier. Met die vernieuwing hoopt de vereniging een jonger publiek aan te spreken. Daar moet ook de nieuwe slogan 'Wat je zelf tuint is top!' werk van maken. Door in te spelen op de doe-het-zelftrend moet het voor iedereen duidelijk zijn: tuinieren is gezond, leuk, lekker, voordelig en bovendien makkelijker dan je denkt. Als vanouds blijft Tuinhier het aanspreekpunt voor elke tuinliefhebber die deskundige informatie en praktische ondersteuning zoekt bij het tuinieren.

Meer info: www.tuinhier.be.

Nieuw: wandelnetwerk Pajottenland

Sinds midden juni is het Pajottenland het nieuwe walhalla voor wandelaars. Met de opening van het nieuwe wandelnetwerk Pajottenland kunnen wandelliefhebbers hun hart ophalen op meer dan 750 kilometer bewegwijzerde trage wegen. Daarmee is het meteen het grootste wandelnetwerk van Vlaanderen, op een boogscheut van Brussel. Bij de nieuwe wandelkaart zit een infobrochure met pittige tips en info over het landschap, de natuur en het rijke erfgoed van het Pajottenland.

De nieuwe wandelkaart is verkrijgbaar via www.toerismevlaamsbrabant.be en de toeristische infokantoren in Pajottenland & Zennevallei, www.toerismepajottenland.be.

Leven op PlattelandsTV

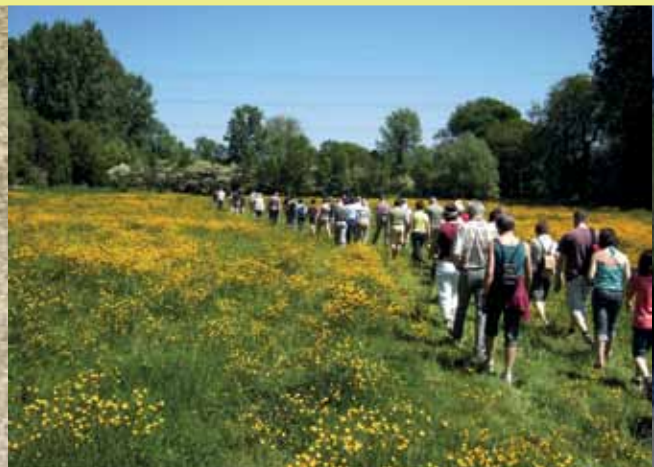
Sinds dit voorjaar zet PlattelandsTV het plattelands- en landbouwbeleid van elke provincie in de kijker in de rubriek 'Tournée Provinciale'. Die reportages kun je ook bekijken op de regionale tv-zenders. De nieuwe rubriek vult het bestaande aanbod aan. Van land- en tuinbouw en jacht en visvangst, over streekproducten en natuurbeleving tot recreatie en paardensport, PlattelandsTV belicht een veelzijdig spectrum van het leven op het platteland. Telenetabonnees kunnen de zender gratis bekijken via kanaal 22.

Meer info: www.plattelandstv.be.

Vier talentvolle vrouwen vallen in de prijzen

Voor het tweede jaar op rij reikten Ons (de nieuwe naam van KVLV), Cera, de Provinciale landbouwkamer van de Provincie Oost-Vlaanderen en Vlaanderen de prijzen voor 'Vrouwelijk talent op het platteland' uit, telkens goed voor een bedrag van 2000 euro. Jeanine Janssen uit Maaseik viel in de prijzen voor de Zorghoeve Sint-Jansberg, waar ze jongvolwassenen met een autismespectrumstoornis opvangt. Sonja Moens van Ons Dagelijks Groen uit Meldert slaagde erin om de land- en tuinbouw weer tot bij de 'gewone mensen' te brengen via een leerpad, een kinderboerderij met een educatieve rondleiding en doe-activiteiten voor jong en oud. Sabine Rouseré uit Haringe kreeg de prijs voor de groepswoning Carpe Diem in Beveren-IJzer, waar vier senioren met aangepaste zorg en hulp wonen. Hilde Desmet uit Houthulst ten slotte kaapte de publieksprijs weg voor de zorgboerderij 't Fazantenhof, waar ze probleemjongeren en mensen met een beperking opvangt.

TRAGE WEGEN

SNEL WEER OPEN?

Trage wegen: amper tien jaar bestond België toen de overheid er een wet over stemde. Holle wegen, doorsteekjes, kerkwegels en andere trage wegen moesten toegankelijk blijven. Ze werden vastgelegd in een atlas voor het volledige koninkrijk. Maar gaandeweg raakten zowel de wet als de atlas onder het stof, en de trage wegen slibden dicht. Tot vandaag. Trage wegen zijn weer hot, maar hoe snel kunnen we ze weer ontsluiten? “Puzzelen, onderhandelen en creatief denken met de bewoners”, weten ze in Holsbeek.

Je vindt ze op het platteland, in dorpskernen, zelfs in de stad: Vlaanderen ligt bezaaid met trage wegen, verhard en onverhard. Het zijn veldwegen, kerkwegels, jaagpaden, vroegere treinbeddingen, holle wegen, bospaden, voormalige smokkelpaden, doorsteekjes. Ze worden gebruikt voor recreatie, fungeren als veilige verbinding voor bijvoorbeeld schoolgaande kinderen of ze ontsluiten natuur- en landbouwgebieden. De bekendste trage wegen zijn buurtwegen. Die staan opgetekend in de atlassen der buurtwegen, die dateren van de jaren 1840, net als de wet op de buurtwegen trouwens. Die wet zegt dat alle wegen die in de atlas staan, openbaar toegankelijk moeten zijn (tenzij ze via een procedure werden afgeschaft of verlegd). Voor andere trage

wegen geldt het Bos- of Natuurdecreet of zelfs het Burgerlijk Wetboek als juridisch kader. Intussen schrijven we 2014. Hoe is de situatie nu?

Vergeten

“De oude wetgeving is niet zozeer het probleem: de atlassen werden tot 1960 goed bijgehouden. Maar daarna zijn veel gemeenten het bestaan van trage wegen op hun grondgebied gewoon vergeten”, weet **Hanne Van Herck** van het kenniscentrum vzw Trage Wegen. De vzw ijvert er al elf jaar voor om trage wegen opnieuw toegankelijk te maken en helpt gemeenten om dat te realiseren. “Op dat moment herontdekken ze vaak het bestaande wetgevende en juridische kader en hun verantwoordelijkheid om

die wegen te behouden en beheren.”

De jongste jaren is de situatie verbeterd. Van Herck schat dat de helft van alle Vlaamse gemeenten momenteel een tragewegenplan heeft voor hun grondgebied of een deel ervan. Het heropenen en herinrichten krijgt steeds vaker een plaats in het gemeentelijke discours. “Nog nooit hebben mensen zoveel vrije tijd gehad. Ze gaan in hun buurt graag wandelen, fietsen, mountainbiken of paardrijden. Daar zoeken ze gepaste wegen voor, liefst van al weg van het drukke verkeer. Het idee dat een kwalitatief netwerk van wegen en wegeltjes voor niet-gemotoriseerd verkeer nodig en maatschappelijk relevant is, wint duidelijk veld.”

Zestig lokale werkgroepen

Meer dan negentig gemeenten begeleiden de vzw Trage Wegen tot nu toe om hun trage wegen in kaart te brengen en beleidsplannen op te stellen. Van Herck: “Daarnaast werken heel wat gemeenten zelfstandig. Ook andere organisaties – zoals Regionale Landschappen – helpen gemeenten in hun werkingsgebied. Tekennend voor de kentering is dat in Vlaanderen momenteel zestig lokale werkgroepen begaan zijn met trage wegen in hun buurt. Allemaal brengen ze op hun manier trage wegen lokaal onder de aandacht. Ze organiseren wandelingen, maken kaarten, gaan geregeld bij hun bestuur aankloppen, sommige organiseren zelfs tentoonstellingen.” Het in kaart brengen van een heel

netwerk van trage wegen is één zaak, de knelpunten stuk voor stuk oplossen en de buurtwegen heropenen is nog iets heel anders. De gemeente Holsbeek geldt tegenwoordig als een ‘best practice’, met een van de mooiste trage-wegennetwerken in Vlaanderen. Daar gingen heel wat inspanningen aan vooraf.

Puzzelen en onderhandelen

Rudy Janssens, eerste schepen van Holsbeek, kan ervan meespreken. Als voorzitter van de Buurtwegencommissie in de gemeente, was het destijds zijn taak om voor alle buurtwegen waarvoor geen regeling bestond, zo’n 120 in totaal, een voorstel te formuleren. “Een immens werk dat zeker vijf jaar duurde, want

voor elk dossier gingen we ter plaatse de situatie bekijken.”

Uiteindelijk slaagde Holsbeek erin het overgrote deel van de knelpunten op te lossen en de meeste buurtwegen te heropenen. Rudy Janssens: “Niet van alle wegen – sommige waren al vijftig jaar of langer in onbruik – konden we de oorspronkelijke ligging behouden. Wel herstelden we de verbinding, bijvoorbeeld door een weg die een perceel, landbouwuitbating of zelfs een huis doorkruiste, langs de rand van dat perceel te leggen of aan een ander perceel toe te voegen. Dat was een immens puzzel- en onderhandelingswerk. Onder het motto ‘geven en nemen’ hebben we soms akkoorden gesloten voor verschillende buurtwegen samen.”

Burenruzie

Janssens kreeg niet overal applaus, maar verdedigt zijn aanpak: “Eigenaars en landbouwers vrezen voor verlies van privacy, overlast en zwerfvuil als een weg opnieuw opengaat. Ik begrijp dat. Waar dat gewenst en haalbaar is, plaatst onze gemeente een omheining, zodat duidelijk is waar de weg loopt. De eigenaars moeten palen en draad ter beschikking stellen. Ook het plaatsen van hagen is soms een goed idee.”

Met overleg en zoeken naar alternatieven bereik je veel, weet Janssens. “Alleen zo kom je tot oplossingen die voor iedereen aanvaardbaar zijn. Het schept meer

vertrouwen dan de gerechtelijke weg. In een van de dossiers, waar de partijen al meer dan dertig jaar lang een burenruzie uitvochten, heb ik de betrokkenen na veel geduld rond de tafel gekregen. De verhoudingen liggen nog altijd moeilijk, maar we hebben wél een vergelijk gevonden. Steeds meer eigenaars beseffen dat ze zelf gebaat zijn met een regeling, want ook zij krijgen vragen uit alle hoeken.”

Ijskar

Ook Hanne Van Herck merkt dat eigenaars en landbouwers zich de jongste jaren minder weigerachtig opstellen: ze zijn fier op het platteland en willen dat ook laten zien. “Zo kennen we een boer die elk jaar een buurtweg mee omploegt en vervolgens een mountainbikeclub uitnodigt om die weg weer aan te rijden. Een andere vroeg aan de gemeente om een weg te verbeteren opdat meer toeristen halt zouden houden bij zijn kar met hoeve-ijs. Het bewijst dat landbouwers best willen meedenken, op voorwaarde dat de nieuwe situatie economisch rendabel is. Begrijpelijk.”

Overleg is en blijft het motto van de vzw Trage Wegen. Van Herck. “We vragen buurtbewoners om met het oog op de inventarisatie foto’s te nemen of kennis over de wegen te delen. Nadien brengen we de betrokkenen bij elkaar, we

bespreken de prioriteiten en proberen de vaak erg verscheiden invalshoeken samen te brengen. Hoe meer een plan gedragen wordt door de bewoners, hoe gemakkelijker de gemeente het achteraf kan hanteren als hefboom om ingrepen door te voeren.”

Speciale tractor

In Holsbeek leidde het intensieve lokale overleg tot mooie resultaten. “De kaart van alle bruikbare buurtwegen is bijna klaar”, besluit Rudy Janssens. “In samenspraak met de verschillende belangenverenigingen bepalen we het gebruikersprofiel van de wegen. Het is immers geen goed idee om de verschillende categorieën recreanten – fietsers, wandelaars, ruiters – allemaal hetzelfde terrein op te sturen.” Janssens heeft samen met de technische dienst van de gemeente ook een onderhoudsplan voor het netwerk opgesteld. “We hebben een speciale tractor aangekocht die drie keer per seizoen alle wegen en wegeltjes een maaibeurt geeft.”

Routeplanner langs trage wegen

Hoe kunnen natuur en recreatie samen door dezelfde deur? In de gemeenten Zulte, Zingem, De Pinte, Deinze, Nazareth, Sint-Martens-Latem, Kruishoutem en Gavere bestaat daar sinds kort een routeplanner voor. “We maakten voor

dit gebied een inventaris van de trage wegen en herstelden er een tiental”, zegt **Caroline Simoens**, projectleider bij VLM Regio West. “We stelden een beheerplan op en maakten een socio-economische studie van de wegen. Vervolgens ontwikkelden we een routeplanner, die bewoners en bezoekers de kans geeft om een verkeersveilig traject, met zo weinig mogelijk gemotoriseerd verkeer, uit te stippelen.”

De werken werden uitgevoerd binnen het plattelandsproject Schelde-Leie en het Europese project Balance. In het Balance-project werkten zes Europese organisaties uit drie landen aan een beter evenwicht tussen recreatie en natuurbeheer in de groene gebieden rond steden. De VLM was de hoofdpartner van het project.

“WE WETEN TE WEINIG OVER VERGRIJZING EN MIGRATIE OP HET PLATTELAND”

Tientallen Vlaamse onderzoeksgroepen reageerden op de open oproep van minister-president Kris Peeters en dienden deze maand een onderzoeksproject in bij het Platform voor Plattelandsonderzoek. Vooral domeinen die nog weinig bestudeerd zijn, hebben wetenschappelijke onderbouwing nodig, klinkt het daar. “Sociale thema’s zoals armoede, vergrijzing en migratie, verdienen meer aandacht”, zegt Peter Vleugels van de VLM, die de open oproep coördineert.

600.000 euro: dat bedrag trekt minister-president Kris Peeters uit voor de open oproep om wetenschappelijk onderzoek over het platteland te steunen. Met die oproep geeft de minister-president uitvoering aan de Onderzoeksagenda Platteland die het Platform voor Plattelandsonderzoek heeft opgesteld. Het Platform, dat werd opgericht in de zomer van 2012, is een gestructureerd overleg van alle onderzoeksinstituten die relevant zijn voor het platteland. Hun opdracht? Het wetenschappelijke onderzoek over het platteland meer focus

geven aan de hand van een strategische onderzoeksagenda, die inspeelt op de reële kennisbehoeften op het platteland. De versnippering van het wetenschappelijke onderzoek tegengaan is het eerste opzet. Maar het uiteindelijke doel is een efficiënter beleid, benadrukt **Peter Vleugels**. “We willen de vinger aan de pols houden en het Vlaamse plattelandsbeleid zo goed mogelijk afstemmen op wat de plattelandsgebieden het meest nodig hebben. Onderbouwing met maatschappelijk relevant onderzoek is daarom enorm belangrijk.”

De Onderzoeksagenda Platteland werd de voorbije twee jaar grondig voorbereid. Hoe ging dat in zijn werk?

“De eerste stap was een uitgebreide inventarisatie. Alle beschikbare, lopende of geplande onderzoeken werden gebundeld in een ficherapport. En ook de kennisleemten werden in kaart gebracht: over welke plattelandstopics is er nog te weinig geweten? Uit het overleg binnen het Platform groeide een eerste lijst met onderzoeksuggesties. Die werd aangevuld met ideeën voor

“Armoede op het platteland is een reëel probleem”

beleidsondersteunend onderzoek die binnen de VLM leefden. We organiseerden ook een workshop in het Vlaams Parlement, waarbij de beleidsmakers en het middenveld de onderzoeksuggesties kritisch bekeken. Zij benadrukten onder meer het belang van participatie bij studieprojecten en vroegen ook om de onderzoeken vanuit verschillende disciplines te benaderen. Dus met inzet van stedenbouwkunde, geografie, sociologie enzovoort. Met al die input gingen gespecialiseerde werkgroepen vervolgens aan de slag en werkten een Onderzoeksagenda uit.”

De behoefte aan sociologisch onderzoek over het platteland lijkt groot. Hoe verklaar je dat?

“Sociale thema’s treden steeds meer op de voorgrond op het platteland. Binnen het IPO (Interbestuurlijk Plattelandsoverleg) vragen de stakeholders en het middenveld hier steeds meer aandacht voor, en terecht. Armoede op het platteland is bijvoorbeeld een reëel probleem waar het beleid nog weinig antwoorden voor klaar heeft. Hetzelfde geldt voor vergrijzing. Die problematiek is nauw verweven met mobiliteit en de aanwezigheid van diensten, zoals winkels, banken, postkantoren ... op het platteland. Geen

evident vraagstuk dus. We hebben ook behoefte aan een duidelijke ontwikkelingsvisie voor de Vlaamse dorpen. Welke voorzieningen zijn in de dorpen nodig en voor welke voorzieningen is de stad meer aangewezen? Ook Europa vraagt om het beleid en de inrichting van het platteland beter af te stemmen op sociaal zwakkere groepen en de leefbaarheid van de dorpen aan te pakken. Om de juiste acties te kunnen ondernemen, is het nodig dat we de wetenschappelijke achterstand op dat vlak wegwerken.”

De Onderzoeksagenda stimuleert ook studies naar de recreatiesector en de kansen daarin voor het platteland.

“Klopt. De vraag naar ruimte voor ontspanning en recreatie op het platteland neemt toe. Mensen hebben meer behoefte aan ontspanning, aan een groene omgeving dichtbij huis. Recreatieve ontwikkeling heeft niet alleen een invloed op het welzijn, maar wordt ook vaker gezien als een mogelijke economische hefboom. Er liggen zeker kansen voor de commerciële vrijetijdssector op het platteland. Maar momenteel ontbreekt een kader met randvoorwaarden van de overheid. Recreatie zou dus systematisch geïntegreerd moeten worden in studies en onderzoeken.”

Wanneer kunnen de onderzoekers hun studies opstarten?

“De jury hoopt dit najaar de winnaars van de open oproep te selecteren. Het maximale subsidiebedrag per project bedraagt 200.000 euro. Met de beschikbare 600.000 euro kunnen we dus een drietal onderzoeksprojecten steunen. De VLM wenst zoveel mogelijk studieresultaten te gebruiken om het Vlaams Plattelandsbeleidsplan op korte termijn bij te sturen. Met de wetenschappelijke input willen we onze gebiedsgerichte projecten ook verrijken. Met naast ‘harde’ ingrepen zoals landbouwwegen, wandel- en fietsinfrastructuur en de aanleg van dorpspleintjes ook initiatieven om bijvoorbeeld de sociale cohesie in dorpen te verbeteren.”

Op www.ipo-online.be
kun je de resultaten van
de open oproep volgen.

DE GROENE VINGERS VAN DE HERENBOEREN

We bevinden ons in de Leemstreek, in het land van Hoegaarden en Tienen, van witbier en suiker. Zover het oog reikt, strekken eindeloze akkers en velden zich uit over de glooiende aardkorst. Hier en daar wordt het blikveld onderbroken door een vierkants-hoeve of een handvol huizen.

Het Agentschap Onroerend Erfgoed nam dit voorjaar meer dan zeventig parken en tuinen uit de Leemstreek in haar inventaris op. Typisch voor deze vruchtbare contreien is het herenboerenparkje. In de late 19de eeuw was het voor rijke herenboeren bont om in de schaduw van hun boerderij een tuin aan te leggen in Engelse landschapsstijl: een parkachtig landschap, afgewisseld met groepjes statige bomen, een kunstmatige vijver of een paviljoentje ... Vaak bouwden ze op hun domein ook een brouwerij of destilleerderij.

De Inventaris van het onroerend erfgoed lijst het waardevolle erfgoed in Vlaanderen op. In totaal gaat het om 80.000 items, van historische gebouwen, tuinen en parken over orgels tot oorlogsrelicten. Op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be> kun je het waardevolle erfgoed in jouw buurt opsporen.

